

Afetlerde Görev Yapmış Sağlık Personelinin Afete Müdahale Öz Yeterlilik Düzeylerinin Belirlenmesi

Determining the Disaster Response Self-Efficacy Levels of Healthcare Personnel Who Served in Disasters

Muhammed Fatih SARI¹, Tuğba ALTINTAŞ^{*2}

Geliş Tarihi (Received): 8 Temmuz 2025

Kabul Tarihi (Accepted): 22 Aralık 2025

Yayın Tarihi (Published): 25 Aralık 2025

Özet

Giriş: Afetler, toplum sağlığını ciddi biçimde tehdit eden ve acil müdahale gerektiren durumlardır. Bu süreçlerde sağlık personelinin rolü kritik olup, etkin müdahaleler doğrudan hayat kurtarıcı nitelik taşımaktadır. Sağlık personelinin afetlere müdahalede göstereceği öz yeterlilik, hem bireysel beceriler hem de mesleki deneyim ve eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle afetlerde görev alan sağlık çalışanlarının öz yeterlilik düzeylerinin belirlenmesi, gelecekteki afet yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi açısından önemlidir.

Amaç: Bu araştırmanın amacı, afetlerde görev yapmış sağlık personelinin afete müdahale öz yeterlilik düzeylerini belirlemektir. Çalışma, gelecekte yaşanabilecek afetlerde görev alacak gönüllü sağlık personelinin afetlere daha etkin müdahale edebilmesi ve ulusal/uluslararası düzeyde daha kaliteli hizmet sunabilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Araştırma, tarama modeli kullanılarak yürütülmüş; veri toplama sürecinde “Afete Müdahale Öz-yeterlilik Ölçeği (AMÖYÖ)” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Sosyo-demografik Veri Formu” kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, afetlerde aktif görev alan hekim, hemşire ve sağlık teknikeri/memuru gibi meslek gruplarının sahadaki görevlerinin mesleki sınırlarla belirlendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca yaş ve mesleki deneyim arttıkça öz yeterlilik düzeylerinin yükseldiği belirlenmiştir. Sağlık personelinin afet sürecindeki rolüne göre eğitim düzeyinin de önemli bir belirleyici olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Araştırma sonucunda, sağlık personelinin afete müdahale öz yeterlilik düzeylerinin; yaş, deneyim ve eğitim faktörlerinden etkilendiği görülmüştür. Bu doğrultuda afet öncesi verilen eğitimlerin düzenli aralıklarla tekrarlanması, sağlık çalışanlarının müdahale becerilerini güçlendirmede kritik bir unsur olduğu vurgulanmaktadır. Düzenli ve uygulamalı eğitim programlarının yaygınlaştırılması, afetlerde sunulacak sağlık hizmetlerinin niteliğini artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Afet, sağlık personeli, öz yeterlilik, afete müdahale, afet yönetimi

Abstract

Introduction: Disasters are situations that seriously threaten public health and require urgent intervention. In these processes, the role of healthcare personnel is critical, and effective interventions are directly life-saving. The self-efficacy demonstrated by healthcare personnel in disaster response is closely related to individual skills as well as professional experience and educational background. Therefore, determining the self-efficacy levels of healthcare workers who served in disasters is important for improving future disaster management processes.

Purpose: The aim of this research is to determine the disaster response self-efficacy levels of healthcare personnel who have served in disasters. The study was conducted with the purpose of enabling volunteer healthcare workers, who may take part in future disasters, to respond more effectively and to provide higher-quality services at both national and international levels.

Findings: The research was carried out using a survey model; during the data collection process, the “Disaster Response Self-Efficacy Scale (DRSES)” and a “Socio-demographic Data Form” developed by the researcher were used. The findings revealed that professional boundaries defined the field duties of medical doctors, nurses, and health technicians/officers actively serving in disasters. In addition, it was determined that self-efficacy levels increased with age and professional experience. The study also found that the educational background of healthcare personnel was a significant determinant depending on their role during the disaster process.

Conclusion: The results of the study showed that the disaster response self-efficacy levels of healthcare personnel were influenced by age, experience, and education. Accordingly, it is emphasized that regularly repeating pre-disaster training is a critical factor in strengthening the intervention skills of healthcare workers. Expanding regular and practical training programs will improve the quality of healthcare services provided during disasters.

Keywords: Disaster, healthcare personnel, self-efficacy, disaster response, disaster management

* Sorumlu Yazar

¹ Uzman, Üsküdar Üniversitesi, sarifatih09@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1750-7230>

² Prof. Dr., Üsküdar Üniversitesi, tugba.altintas@uskudar.edu.tr egedikli@medipol.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4779-8668>

Giriş

Doğal afetler, dünya genelinde giderek artan sıklık ve şiddetle yaşanmakta; bu durum afetlere müdahale kapasitesinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye gibi deprem kuşağında yer alan ve afet riski yüksek olan ülkelerde, afet yönetiminin başarısı, yalnızca altyapı hazırlıklarıyla değil, aynı zamanda sahada görev alacak insan kaynağının niteliğiyle de doğrudan ilişkilidir. Afet anında hızlı, etkili ve koordineli müdahale büyük ölçüde sağlık personelinin yeterliliğine bağlıdır. Bu bağlamda, sağlık çalışanlarının afete müdahale öz yeterliliklerinin değerlendirilmesi, afet yönetim sürecinin planlanması ve geliştirilmesi açısından önemli bir gereklilik hâline gelmiştir (AFAD,2022; Gökçe vd, 2008; Al-Hunaishi vd., 2019).

Türkiye'nin jeolojik yapısı ve kentleşme süreçleri, doğal afetlere karşı yüksek risk altında bulunmasına neden olmaktadır (Edemen ve diğ., 2023). Bu bağlamda, toplumun afetlere karşı bilinçlendirilmesi, bireysel hazırlıkların artırılması ve gönüllü sağlık personelinin etkin müdahale kapasitesine sahip olması hayati bir önem taşımaktadır. Afetlerde gönüllülük, herhangi bir maddi beklenti olmaksızın, afetin her aşamasında destek vermeye istekli bireylerin sürece katılımını ifade eder ve afet yönetiminin başarısında tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Afşar, 2019; Aydemir, 2021).

Afetler; bireylerin yaşamlarını, toplum düzenini ve altyapı sistemlerini tehdit eden, beklenmedik ve yıkıcı etkilere sahip olaylardır. Deprem, sel, heyelan ve çığ gibi doğal afetlerin yanı sıra, teknolojik ve insan kaynaklı afetlerin sıklığı da artmakta, bu durum afet yönetimi süreçlerinin hem bireysel hem de kurumsal düzeyde daha stratejik ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (AFAD, t.y.; Erkal & Değerliyurt, 2009). Özellikle sağlık hizmetleri açısından afetler, sadece akut tıbbi müdahaleyi değil, aynı zamanda psikososyal destek, hijyen koşullarının sağlanması ve salgın hastalıkların önlenmesi gibi birçok kritik unsuru içermektedir. Afet sonrası sağlık hizmetlerinin koordinasyonunda görev yapan Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri (UMKE), profesyonel sağlık personelinin oluşmakta ve olağanüstü durumlara hızlı müdahale edebilme yetkinliği kazandıran özel eğitimler almaktadır (Günaydın, vd, 2017). UMKE'nin etkinliği ve afete müdahale kapasitesi, yalnızca kurumsal yapılanma ile değil,

ekip üyelerinin öz yeterlilik düzeyleri ile de doğrudan ilişkilidir.

Öz-yeterlilik kavramı, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Teorisi'ne dayanan ve bireyin belirli bir durumda gerekli davranışı başarıyla gerçekleştirebileceğine olan inancı olarak tanımlanan bir olgudur (Bandura, 1997). Afet yönetimi bağlamında öz-yeterlilik, sağlık çalışanlarının afet anında mesleki sorumluluklarını yerine getirme, doğru karar alma ve kriz ortamında etkin müdahale edebilme kapasitelerine ilişkin algılarını ifade etmektedir. Literatürde, afetlerde öz-yeterlilik düzeyinin sağlık çalışanlarının hazırlık, performans ve afet sonrası iyileştirme süreçlerine doğrudan etki ettiği belirtilmektedir (Şahin, Öztürk & Albayrak, 2016). Öz-yeterliliği yüksek olan personelin afetlere katılım istekliliğinin daha fazla olduğu, stres altında daha etkin karar alabildiği ve görevlerini daha güvenle yerine getirdiği vurgulanmaktadır (Al-Hunaishi vd., 2019; Göktepe vd., 2024). Bu bağlamda öz-yeterlilik düzeyleri; bireysel faktörler (yaş, cinsiyet, psikolojik dayanıklılık), mesleki faktörler (deneyim, önceki afet görevleri), eğitimsel faktörler (tatbikatlar, hizmet içi eğitimler) ve kurumsal faktörlerden (planlama, kaynak, ekipman ve destek sistemleri) etkilenmektedir. Dolayısıyla afet yönetiminde öz-yeterlilik, yalnızca bireysel algı değil, aynı zamanda eğitim, deneyim ve kurumsal kapasiteyle şekillenen çok boyutlu bir kavramdır.

Bu çalışmanın temel amacı, daha önce afetlerde aktif görev almış sağlık personelinin afete müdahale öz yeterliliklerini belirleyerek, gelecekte görev alacak gönüllü sağlık çalışanlarının eğitim ve hazırlık süreçlerine katkı sunmaktır.

Afet türlerinin tanımlanması, müdahale süreçlerinin açıklanması, gönüllülük olgusunun afet bağlamında ele alınması ve UMKE organizasyonunun yapısına değinilmesiyle, çalışmanın kuramsal altyapısı oluşturulmuş ve araştırmanın gerekliliği temellendirilmiştir. Bu çalışmada, son beş yıl içinde afetlerde aktif görev yapmış sağlık personelinin afete müdahale öz-yeterlilik düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece hem mevcut kapasitenin analizi yapılacak hem de gelecekte gönüllü olarak görev alacak sağlık çalışanlarının eğitim ve hazırlık süreçlerine katkı sağlanacaktır. Çalışma sonucunda elde edilecek verilerin, afet hazırlıklarının güçlendirilmesi ve sağlık sisteminin dayanıklılığının artırılması adına yol gösterici olması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırma Türü

Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tasarımda yürütülmüştür.

Uygulama Yeri ve Zamanı

Saha çalışması İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Afetlerde Sağlık Hizmetleri Birimi'nde yürütülmüş olup, 01 Ocak 2025 - 01 Temmuz 2025 tarihleri arasında planlanmıştır. Veriler bu dönemin ilk iki ayında toplanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Afetlerde Sağlık Hizmetleri Birimi'nde görev yapan yaklaşık 1700 gönüllü sağlık personeli oluşturmaktadır. Çalışmaya katılımcılar iradi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Örneklem büyüklüğü, %95 güven düzeyi ve %5 hata payı dikkate alınarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda minimum 314 kişi hedeflenmiş, çalışmaya toplam 318 gönüllü sağlık personeli dahil edilmiştir.

Dahil edilme kriterleri:

UMKE Temel Eğitimi almış olmak,
Afetlerde fiilen görev yapmış olmak,
Çalışma süresince gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul etmek.

Dışlama kriterleri:

Afetlerde görev yapmamış olanlar,
Eksik ya da hatalı veri formu dolduran katılımcılar.

Veri Toplama Araçları

Veriler çevrimiçi anket yöntemiyle elde edilmiştir. Sosyo-demografik Veri Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanmış olup, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mesleki deneyim süresi, görev yaptığı afet türü ve sayısı gibi bilgilerini içermektedir. Afete Müdahale Öz-yeterlilik Ölçeği (AMÖYÖ): Hong-Yan Li vd. (2017) tarafından geliştirilmiş, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Koca ve arkadaşları (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçek; 19 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li Likert tipindedir (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum). Min-max puan: 19-95 arasındadır. Puan arttıkça afete müdahale öz-yeterlilik düzeyi yükselmektedir.

Türkçe uyarlamasında Cronbach alfa katsayısı 0.88 olarak raporlanmıştır (Koca ve ark., 2020).

Veri Toplama Süreci

Katılımcılar bilgilendirilmiş onam formunu onayladıktan sonra çevrimiçi ankete yönlendirilmiştir. Veri toplama yaklaşık 10 dakika sürmüştür.

Veri Analizi

Veriler IBM SPSS Statistics 26 programında analiz edilmiştir. Veri seti analiz öncesinde eksik değer, aykırı değer ve normallik varsayımları açısından incelenmiştir. Normallik, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 2 aralığında olması ile değerlendirilmiştir (George & Mallery, 2019). Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Etik İlkeler

Çalışmada kullanılan ölçek için orijinal yazardan 21.10.2024 tarihinde yazılı izin alınmıştır. Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 31.10.2024 tarihinde etik onay, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü'nden 23.12.2024 tarihinde resmi kurum izni alınmıştır. Tüm katılımcılardan gönüllü ve bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında kullanılan Afete Müdahale Öz Yeterlilik Ölçeği'ne ilişkin betimleyici istatistikler incelendiğinde, 318 kişilik örneklem grubunun toplam ölçek puanlarının 51 ile 95 arasında değiştiği görülmektedir. Ortalama puan 79,36 olarak saptanırken, standart sapma 10,39'dur. Çarpıklık değeri -0,274, basıklık değeri ise -0,327 olarak kaydedilmiş olup, dağılımın simetrik ve normal dağılıma yakın olduğu söylenebilir.

Ölçeğin alt faktörleri incelendiğinde, yerinde kurtarma yetkinliği faktöründe (11 madde) ortalama puan 38,07 olup standart sapma 5,14'tür. En yüksek değer 45, en düşük değer ise 22 olarak belirlenmiştir. Afette psikolojik hemşirelik yeterliliği faktöründe (4 madde) ortalama puan 19,75 olup çarpıklık -0,528, basıklık ise 0,038 olarak bulunmuştur. Üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyutunda (4 madde) ise ortalama puan 21,55, standart sapma 2,80, çarpıklık -0,423 ve basıklık -0,317 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular, tüm alt boyutlarda örneklem grubunun öz yeterlilik düzeyinin genel olarak yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Afete Müdahale Öz Yeterlilik Ölçeğine Dair Betimleyici İstatistikler

Değişken	En Yüksek Değer	En Düşük Değer	Ort. Ölçek Top. Puan	SD	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Afete Müdahale Öz Yeterlilik Ölçeği	95	51	79,36	10,39	-0,274	-0,327

Afete Müdahale Öz-Yeterlilik Ölçeği'nden elde edilen puanların **en düşük 51, en yüksek 95** arasında değiştiği görülmektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan aralığının **19-95** olduğu dikkate alındığında, çalışmaya katılan gönüllü sağlık personelinin puanlarının alt sınırın oldukça üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların **ortalama puanı 79,36 (SS=10,39)** olup, bu değer ölçeğin üst sınırına yakın bir konumda yer almakta ve genel olarak katılımcıların **afete müdahale öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek** olduğunu göstermektedir.

Çarpıklık (skewness) değeri **-0,274** ve basıklık (kurtosis) değeri **-0,327** olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ± 2 aralığında yer aldığı için dağılımın **normal dağılıma uygun** olduğu söylenebilir (George & Mallery, 2019).

Verilerin normal dağılıma uygun olması nedeniyle ölçek puanlarının bağımsız değişkenlere ait gruplara göre farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t- testi ve tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ile test edilmiştir.

Tablo 2. Afete Müdahale Öz Yeterlilik Ölçeği'nin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Değişkenler	Grup	N	Ortalama	SD	p
Cinsiyet	Erkek	194	79,25	10,84	0,796
	Kadın	124	79,56	9,68	
Yaş	18-29 arası	97	75,55	10,47	<0,001*
	30-39 arası	157	80,43	9,48	
	40 ve üzeri	64	82,55	10,85	
Görevi	Hekim	50	87,76	8,39	<0,001*
	Hemşire	130	79,65	9,13	
	Sağlık Memuru & Sağlık Teknikeri	127	76,22	10,06	
Mesleki Tecrübe Süresi	0-5 yıl arası	60	76,57	10,93	0,015*
	5-10 yıl arası	134	78,95	9,81	
	10 yıl ve üzeri	124	81,18	10,46	
Medeni Durum	Evli	179	80,49	10,32	0,028*
	Bekar	139	77,92	10,32	
Eğitim Durumu	Lise/Ön Lisans	79	78,05	10,19	<0,001*
	Lisans	158	76,80	9,65	
	Lisansüstü	81	85,65	9,42	
Temel UMKE Eğitimi Alma Durumu	Evet	303	79,56	10,18	0,143
	Hayır	15	75,53	13,77	
Temel UMKE Eğitimi Yeterli Görme Durumu	Evet	201	80,29	9,71	0,079
	Hayır	102	78,12	10,96	
Temel UMKE Eğitimi Alınmasının Üzerinden Geçen Süre	0-24 ay	42	79,33	11,89	0,086
	24-48 ay	109	78,44	9,80	
	48-72 ay	49	77,98	9,67	
	72 ay ve üzeri	103	81,58	9,89	

Afete müdahale öz yeterlilik puanları demografik değişkenlere göre analiz edildiğinde; cinsiyet ($p=0,796$), temel UMKE eğitimi alma durumu ($p=0,143$), eğitimin yeterli görülme durumu ($p=0,079$) ve eğitimin üzerinden geçen süre ($p=0,086$) ile öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Medeni durum ($p=0,028$), yaş ($p<0,001$), görev türü ($p<0,001$), mesleki tecrübe süresi ($p=0,015$) ve eğitim durumu ($p<0,001$) ile afete müdahale öz yeterlilik düzeyleri arasında ise anlamlı farklılıklar görülmüştür. Özellikle evli bireylerin, genç yaş grubundakilere göre daha yüksek öz yeterliliğe sahip oldukları; hekimlerin hemşirelere ve sağlık teknikeri/memurlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldığı gözlemlenmiştir. Tecrübe süresi arttıkça öz yeterlilik puanlarının da arttığı; 10 yıl ve üzeri deneyime sahip personelin, 0-5 yıl arası deneyime sahip olanlara göre anlamlı derecede daha yüksek puanlara sahip olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyine göre yapılan karşılaştırmada ise lisansüstü mezunların, lisans ve ön lisans mezunlarına göre öz yeterlilik düzeylerinin anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yerinde kurtarma yeterliliği alt faktörü cinsiyet açısından anlamlı farklılık göstermemektedir ($p=0,304$). Ancak mesleki tecrübe süresine göre yapılan analizde anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p=0,035$). Özellikle 10 yıl ve üzeri deneyime sahip personelin, 0-5 yıl arası deneyime sahip personele kıyasla yerinde kurtarma yeterliliği anlamlı şekilde daha yüksektir ($p=0,04$).

Afette psikolojik hemşirelik yeterliliği alt boyutu yalnızca hemşireler ve sağlık teknikeri/memurları karşılaştırılarak değerlendirilmiş; hemşirelerin bu boyutta anlamlı şekilde daha yüksek puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir ($p<0,001$). Ortalama değer hemşirelerde 20,33 iken, sağlık memuru/tekniker grubunda 18,28 olarak saptanmıştır.

Üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyutu ise cinsiyet, afetten etkilenme durumu ve yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ancak eğitim düzeyine göre anlamlı fark bulunduğu belirlenmiştir ($p<0,001$). Lisansüstü mezunların, lisans ($p<0,001$) ve lise/ön lisans mezunlarına ($p=0,016$) göre bu alt boyutta anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Lise/ön lisans ve lisans düzeyindeki katılımcılar arasında ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0,017$).

Tartışma

Bu çalışmada, afetlerde görev yapmış gönüllü sağlık personelinin afete müdahale öz-yeterlilik düzeyleri incelenmiş ve öz-yeterlilik ile bazı sosyo-demografik faktörler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Katılımcıların genel ortalama puanı **79,36** olup, bu değer ölçeğin üst sınırına yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, gönüllü sağlık personelinin genel olarak afetlere müdahalede yüksek bir öz-yeterlilik algısına sahip olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde, Alemdağ (2024) ve Yavuz ve arkadaşları (2022) da sağlık profesyonellerinde öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğunu ve bu durumun mesleki deneyimle güçlendiğini rapor etmiştir.

Çalışmamızda öz-yeterlilik düzeyleri; yaş, medeni durum, meslek grubu, mesleki deneyim ve eğitim düzeyi ile anlamlı ilişki göstermiştir. Özellikle 40 yaş ve üzerindeki sağlık personelinin öz-yeterlilik düzeyleri genç meslektaşlarına göre daha yüksektir. Bu durum, Gökçe ve ark. (2020) ve Göktepe, Şirin & Atak (2024) tarafından da desteklenmekte olup, yaş ve deneyim arttıkça afet durumlarında öz-güvenin ve karar verme becerilerinin geliştiği belirtilmiştir. Deneyimle birlikte kazanılan bilgi ve saha uygulamaları, öz-yeterlilik algısının güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Eğitim düzeyi bulgularında, lisansüstü eğitim almış sağlık personelinin daha yüksek öz-yeterlilik puanlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, Şahin, Öztürk & Albayrak (2016) ve Bülbül (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da doğrulanmaktadır. Özellikle ileri düzey eğitim, afet yönetiminde liderlik, koordinasyon ve rol uyumu becerilerini geliştirmekte, karmaşık görevlerin daha etkin yürütülmesine imkân sağlamaktadır.

Meslek grupları açısından değerlendirildiğinde, hemşirelerin özellikle “psikolojik hemşirelik yeterliliği” alt boyutunda daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Bu durum, hemşirelerin klinik pratikte hasta ve yakınları ile daha yoğun temas kurmaları ve psikososyal destek süreçlerinde daha aktif rol almaları ile açıklanabilir. Alemdağ (2024) da benzer şekilde hemşirelerin afetlerde psikolojik destek ve bakım süreçlerinde daha yetkin olduklarını belirtmiştir. Buna karşılık, tekniker ve sağlık memurlarının bu alandaki yeterliliklerinin görece daha düşük olması, bu gruplara yönelik hedeflenmiş eğitim ve tatbikatların artırılması gerektiğini göstermektedir.

Cinsiyetin öz-yeterlilik üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmaması da dikkat çekici bir bulgudur. Bu durum, afetlerde cinsiyetten bağımsız görev dağılımının yapılabileceğini göstermekte ve Al-Hunaishi vd. (2019) ile paralellik arz etmektedir. Afet gibi yüksek stresli ve kolektif çaba gerektiren ortamlarda cinsiyetin belirleyici olmaması, görev planlamalarında kalıp yargılardan uzak durulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, hem literatürdeki mevcut çalışmalarla uyumlu hem de yer yer farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Bülbül (2021) tarafından hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmada öz-yeterlilik ortalaması 65,06 olarak bulunmuşken, bu çalışmada saha deneyimi olan personelde çok daha yüksek düzeyler elde edilmiştir. Bu fark, saha deneyiminin öz-yeterlilik üzerindeki belirleyici etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, Göktepe, Şirin & Atak (2024) çalışmasında öz-yeterlilik düzeyinin afet kaygısının olumsuz etkilerini azalttığı ve görev istekliliğini artırdığı saptanmıştır; bizim bulgularımız da deneyim ve eğitimle güçlenen öz-yeterlilik algısının afetlerde daha etkin görev almayı kolaylaştırdığını göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, İstanbul ilinde afetlerde görev yapmış gönüllü sağlık personelinin afete müdahale öz-yeterlilik düzeyleri incelenmiştir. Çalışma bulguları, gönüllü sağlık çalışanlarının genel öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Öz-yeterlilik düzeyleri yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek grubu ve mesleki deneyim ile anlamlı ilişki göstermiş; yaş ve deneyim arttıkça, ayrıca lisansüstü eğitim düzeyinde öğrenim gören sağlık personelinde öz-yeterlilik puanlarının yükseldiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, cinsiyet, UMKE eğitimi alma durumu ve eğitimi yeterli görme gibi değişkenlerle öz-yeterlilik arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Hemşirelerin özellikle psikolojik destek ve bakım süreçlerini içeren alt boyutlarda daha yüksek öz-yeterlilik sergilemeleri, meslek gruplarına özgü farkları ortaya koymuştur. Bulgular, saha deneyiminin ve ileri düzey eğitimin afete müdahale öz-yeterliliğini artıran kritik unsurlar olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda:

Afetlerde görev alacak sağlık personelinin öz-yeterliliklerini artırmaya yönelik düzenli, uygulamalı ve meslek gruplarına özgü eğitim programlarının planlanması gerekmektedir. Özellikle tekniker ve sağlık memurlarının psikososyal destek alanındaki yetkinliklerini geliştirecek içeriklere ağırlık verilmelidir. Daha kıdemli ve deneyimli sağlık çalışanlarının, genç personel ile deneyim paylaşımına olanak tanıyacak mentorluk veya gölge programlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Lisansüstü eğitim düzeyindeki sağlık personelinin daha yüksek öz-yeterlilik göstermesi, ileri düzey akademik eğitimin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle gönüllü sağlık çalışanlarının yüksek lisans ve doktora programlarına katılımının desteklenmesi faydalı olacaktır. Afet öncesi düzenli aralıklarla yapılacak saha tatbikatları ve simülasyonların, sağlık personelinin öz-yeterlilik düzeylerini güçlendireceği düşünülmektedir. Cinsiyetin öz-yeterlilik üzerinde belirleyici olmaması, afetlerde görev dağılımının cinsiyetten bağımsız olarak, deneyim ve uzmanlık temelinde yapılabileceğini göstermektedir. Bu durum, afet yönetimi politikalarında kalıp yargılardan uzak durulması gerektiğine işaret etmektedir. Bulgular, afet yönetiminde insan kaynağının niteliğinin en az altyapı hazırlıkları kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle sağlık personelinin afet müdahale öz-yeterliliğini artırmaya yönelik stratejilerin ulusal afet yönetim planlarına entegre edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2022). *Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)*. <https://www.afad.gov.tr/tamp>
- Afşar, A. (2019). Gönüllülük kavramı ve toplumsal yansımaları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 55–72.
- Alemdağ, A. (2024). Ameliyathane hemşirelerinin afete müdahale öz yeterlilik düzeyleri. *Afet Hemşireliği Dergisi*, 4(1), 25–38.
- Al-Hunaishi, W., Hoe, V. C., & Chinna, K. (2019). Factors associated with healthcare workers willingness to participate in disasters: A cross-sectional study in Sana'a, Yemen. *BMJ Open*, 9(10), e030547. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-030547>

- Aydemir, A. (2021). Afet gönüllülüğü ve yerel yönetimlerde uygulama modelleri. *Yerel Yönetimler Araştırma Dergisi*, 3(1), 30–47.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W.H. Freeman.
- Bülbül, M. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz yeterlilik durumlarının değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Edemen, K., Yıldız, A., & Karahan, B. (2023). Türkiye’de deprem riskinin değerlendirilmesi. *Afet ve Risk Yönetimi Dergisi*, 9(1), 20–38.
- Erkal, M., & Değerliyurt, B. (2009). *Afet sosyolojisi: Doğal, teknolojik ve insan kaynaklı afetler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- George, D., & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS Statistics 25 step by step: A simple guide and reference* (15th ed.). Routledge.
- Gökçe, O., Özden, Ş., & Demir, A. (2008). Türkiye’de afet yönetimi: Mevcut durum, sorunlar ve öneriler. *TMMOB Afet Sempozyumu Bildirileri*, 1–12.
- Göktepe, N., Şirin, M., & Atak, M. (2024).** Disaster anxiety, disaster response self-efficacy, and willingness to work among nurses: The mediating role of disaster response self-efficacy. *Frontiers in Public Health*, 12, 1379853. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1379853>
- Günaydın, G., Tatlı, T., & Genç, R. (2017). Ulusal Medikal Kurtarma Ekiplerinin (UMKE) afet müdahalesindeki rolleri. *Afet Tıbbı ve Acil Durum Dergisi*, 6(2), 45–52.
- Hong-Yan, L., Liu, Z., & Yang, X. (2017). Development and validation of the Disaster Response Self-Efficacy Scale. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 11(3), 314–321.
- Koca, B., Demirci, H., & Kırılmaz, A. (2020). Afete müdahale öz-yeterlilik ölçeği’nin Türkçe’ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Afet ve Risk Dergisi*, 8(2), 112–123.
- Sarıkahya, G., & Yorulmaz, E. (2024). Üniversite öğrencilerinde afete müdahale öz yeterliliği: Görev deneyimi ve yaşın etkisi. *Gençlik ve Kriz Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 12–21.
- Yavuz, M., Türe, Y., & Uysal, H. (2022). Afetlere hazırlık düzeyinin sağlık çalışanlarının demografik özelliklerine göre incelenmesi. *Sağlık Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 15(3), 120–131.
- Yıldız Keskin, G., & Alan, S. (2023). Sağlık çalışanlarının mesleki deneyim süresinin afet müdahale öz yeterliliklerine etkisi. *Kriz Yönetimi Dergisi*, 7(1), 44–56.